

Bachcantate 18 juni 2017 19 uur

Intochtslied: 612: 2 en 3

Bemoediging en groet:

vg. Onze hulp is in de naam van de HEER,
allen die hemel en aarde gemaakt heeft.
vg. die trouw houdt tot in eeuwigheid
allen en niet laat varen de werken van Zijn handen.

vg. Genade zij u en vrede van God onze Vader
en van de Heer Jezus Christus.
allen Amen

Drempelgebed:

vg. Heer, onze God,
wat zijn wij zonder U?
Onze Geest heeft uw licht nodig,
onze wil uw kracht,
onze ziel uw vrede.
allen: Neem ons leven in uw hand
en reinig ons van ongerechtigheid
...gebedsstilte...
vg. Vernieuw ons naar het beeld van Jezus Christus,
allen: opdat wij waarlijk uw kinderen mogen zijn
en u mogen liefhebben en dienen
met al onze krachten.
Amen

Lied 299^e (Kyrië en gloriahymne, solo voor voorganger)

Goede God,
Wij die dwalen en verdwalen
op de kronkelpaden en de sluipwegen van een duistere wereld,
wij die zelfs de weg niet weten in de doolhof van ons eigen hart
en die telkens weer verwijderd raken van U, o God, en van elkaar,
wij vragen U om helderheid:
geef ons zicht op de weg van uw heil
en maak ons vertrouwd met uw wil,
maak ons tot zegen voor elkaar, Amen

Lezing O.T.: Jesaja 33: 2, 9-10

²O HEER, wees ons genadig,
op u vestigen wij onze hoop.
Wees ons tot steun, iedere dag opnieuw,
red ons in tijden van nood.

⁹Het land verdroogt en verdort,
de Libanon is onteerd en verwelkt;
de Saron is een wildernis geworden,
Basan en de Karmel zijn kaalgeslagen.

¹⁰Nu zal ik opstaan, zegt de HEER,
nu zal ik mij trots verheffen,
fier richt ik mij op.

Lied 74: 11 en 12

Lezing uit het evangelie: Lucas 10: 23-37

²³Jezus richtte zich apart tot de leerlingen en zei tegen hen: ‘Gelukkig de ogen die zien wat jullie zien!

²⁴Want ik zeg jullie dat vele profeten en koningen hebben willen zien wat jullie zien, maar ze kregen het niet te zien, en hebben willen horen wat jullie horen, maar ze kregen het niet te horen.’

²⁵Er kwam een wetgeleerde die hem op de proef wilde stellen. Hij vroeg: ‘Meester, wat moet ik doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven?’ ²⁶Jezus antwoordde: ‘Wat staat er in de wet geschreven? Wat leest u daar?’ ²⁷De wetgeleerde antwoordde: ‘Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw kracht en met heel uw verstand, en uw naaste als uzelf.’ ²⁸‘U hebt juist geantwoord,’ zei Jezus tegen hem. ‘Doe dat en u zult leven.’ ²⁹Maar de wetgeleerde wilde zich rechtvaardigen en vroeg aan Jezus: ‘Wie is mijn naaste?’ ³⁰Toen vertelde Jezus hem het volgende: ‘Er was eens iemand die van Jeruzalem naar Jericho reisde en onderweg werd overvallen door rovers, die hem zijn kleren uittrokken, hem mishandelden en hem daarna halfdood achterlieten.

³¹Toevallig kwam er een priester langs, maar toen hij het slachtoffer zag liggen, liep hij met een boog om hem heen. ³²Er kwam ook een Leviet langs, maar bij het zien van het slachtoffer liep ook hij met een boog om hem heen. ³³Een Samaritaan echter, die op reis was, kreeg medelijden toen hij hem zag liggen. ³⁴Hij ging naar de gewonde man toe, goot olie en wijn over zijn wonden en verbond ze. Hij zette hem op zijn eigen rijdier en bracht hem naar een logement, waar hij voor hem zorgde. ³⁵De volgende morgen gaf hij twee denarie aan de eigenaar en zei: “Zorg voor hem, en als u meer kosten moet maken, zal ik u die op mijn terugreis vergoeden.” ³⁶Wie van deze drie is volgens u de naaste geworden van het slachtoffer van de rovers?’ ³⁷De wetgeleerde zei: ‘De man die medelijden met hem heeft getoond.’ Toen zei Jezus tegen hem: ‘Doet u dan voortaan net zo.’

Lofprijzing: 339a: U komt de lof toe

Geliefde mensen van God onze Heer,

De cantate waar we straks naar gaan luisteren is geschreven bij de lezing uit Lucas 10: het verhaal van de barmhartige Samaritaan. Het is 1724 wanneer Bach deze cantate componeert. Hij is dan 39 jaar oud en net een jaar in dienst als Thomascantor in Leipzig. In deze eerste periode in Leipzig componeert Bach grote werken als de Mattheus- en de Johannespassion en het Weihnachtsoratorium. En in deze zelfde productieve periode in Leipzig schrijft hij ook het overgrote deel van zijn 200 cantates; vijf volledige jaargangen.

Ik spreek hier van jaargangen, omdat Bach zijn cantates componeert bij de lezingen van het luthers kerkelijk jaar. En zo kan het gebeuren dat er bij een schriftlezing die elk jaar terugkeert op het rooster, verschillende cantates zijn gecomponeerd.

Dat is het geval bij de schriftlezing uit Lucas 10. In 1723 componeert Bach daarbij de cantate “Du sollst Got deinen Herren lieben”.

Deze cantate, die later nummer 77 krijgt, volgt vrij letterlijk de tekst uit Lucas 10. De cantate opent met de koraal: "Gij zult de Here, uw God, liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw kracht en met geheel uw verstand, en uw naaste als uzelf."

In zijn tweede jaar in Leipzig kiest Bach voor zijn cantates een ander uitgangspunt. Hij baseert zich dan op bestaande koralen. En zo heeft hij de cantate die we straks zullen beluisteren gecomponeerd bij het lied Allein zu dir, Herr Jesu Christ van Konrad Hubert.

Dit lied uit 1540 is een lied uit de begintijd van het Lutheranisme en de schriftlezing uit Lucas 10 is niet terug te vinden in de liedtekst. Het lied behoort ook niet tot de voor deze zondag aanbevolen liederen, maar is een boetelied waarin Christus wordt gebeden om bevrijding van de drukkende last van de zonden. Dit zondebesef overheerst als thema in de eerste vier cantatedelen. Pas in het vijfde deel, de aria voor tenor en bas, komen we directe verwijzingen tegen naar de evangelietekst.

Verschillende commentaren die ik hierover heb nageslagen wijzen erop dat een sterk verband tussen de schriftlezing en de bijbehorende cantate ontbreekt. Toch kon ik me niet zomaar neerleggen bij deze constatering. Ik vond het teleurstellend en wist ook niet zo goed wat ik dan als brug tussen de schriftlezing en de cantate zou moeten verkondigen.

Dus bleef ik zoeken. En toen kwam ik een krantenartikel tegen waarin Govert Jan Bach vertelt over de relatie tussen Luther en Bach. Het artikel verscheen in januari van dit jaar in Trouw en er stond boven: Geen Bach zonder Luther.

Hij vertelt in dat artikel dat hij op veel onwetendheid en soms zelfs onbegrip stuit als hij vertelt over de lijn die loopt van Luther naar Bach. Zelfs onder muzikexperts is het misverstand hardnekkig. Bach zou 'toevallig' voor de kerk hebben gewerkt, dus schreef hij ook wat religieuze muziek. Bijna niemand weet meer hoeveel invloed Luther had op het werk van Bach. Terwijl het zo belangrijk is om het werk van Bach te begrijpen."

De stelling die deze verre neef van Bach verdedigt is dat de componist Bach een rechtstreeks door Luther geïnspireerd gelovige was. Tekenend daarvoor vindt hij dat Bach zijn geld uitgaf aan twee dingen, muziekinstrumenten en theologische boeken.

In zijn boekenkast stond het verzameld werk van Luther, op een gegeven moment zelfs in tweevoud. En wat misschien nog interessanter is: De Bijbel van Bach is bewaard gebleven en bevat een schat aan informatie. Hij onderstreepte passages, plaatste opmerkingen in de kantlijn en voegde ontbrekende woorden uit citaten van Luther toe. Hij werd waarschijnlijk dagelijks gebruikt als een studieboek, wat zeker in die tijd uitzonderlijk was voor zo'n dure uitgave.

Bach vond in Luther een zielsverwant als het gaat om de liefde voor muziek deelden. Bij Luther speelde muziek namelijk ook een grote rol. Als je dat niet mee laat tellen, dan doe je Luther tekort. Al heel vroeg werd hij door muziek getroost, schrijft hij. Zo verjoeg hij als student zijn depressies met muziek. Voor zowel Bach als Luther was muziek een manier om het geloof te ervaren en te uiten. Wat geloofsopvattingen betreft zaten de twee eveneens op één lijn. Bach blijft daarom de teksten van Luther gebruiken, ook als die voor tijdgenoten onder invloed van de Verlichting in onbruik raken. Dat is bijvoorbeeld duidelijk te zien in de Matthäus Passion. Daar zie je dat Bach vasthoudt aan de Bijbeltekst zoals die door Luther is vertaald, daar waar tijdgenoten erop overgaan om parafrases van de bijbeltekst te gebruiken.

Bach gebruikt voor de Mattheuspassie niet alleen de bijbeltekst van Luther. Zijn hele interpretatie ontleent hij aan Luther. Zo spreekt uit de Mattheus het besef dat je boete moet doen en berouw moet tonen omdat je hebt bijgedragen aan het sterven van Jezus. "Buss und Reu". Later heeft Luther het over navolgen. De route die Bach neemt is helemaal volgens het concept-Luther."

Met dit in mijn achterhoofd lees ik opnieuw de evangelielezing over de wetgeleerde die Jezus vraagt hoe hij deel kan krijgen aan het eeuwig leven. Dit keer denk ik wat minder stellig: ik zou die Samaritaan zijn.

Ik denk aan de worstelingen van Luther met de vraag hoe hij rechtvaardig tegenover God zou kunnen verschijnen. Hij zal zich niet in staat achten de wet te volbrengen. Daar waar ik als bijna seculiere gelovige geneigd ben om te denken: ik zal toch niet zo dom zijn als die priester en die leviet om te denken dat mijn plichten in de tempel belangrijker zijn dan het helpen van een arme man.

Luther en Bach zullen misschien meer bewust zijn geweest van het gegeven dat wij als mensen nooit in staat zijn om al onze krachten en heel ons leven te wijden aan de liefde tot God en tot de medemens. Hun mensvisie was misschien wel eens wat pessimistisch; een mens was immers weinig in staat om iets goeds te doen. Maar ze wisten wel dat ze hun vertrouwen konden richten op God en Jezus. Ze wisten waar hun redding vandaan kwam, waar ze terecht konden in hun teleurstelling en schaamte over zichzelf.

En dan opent door de cantate met zijn nadruk op de bevrijding door Jezus van onze zondenlast zich de schriftlezing op een nieuwe manier.

Durf ik dat ook? Erkennen dat ik soms zo vol ben van mijn eigen zaken, dat ik voorbij ga aan wat echt belangrijk is? Aan een mens in nood? Aan God?

Durf ik toe te geven, dat mijn liefhebben vaak is gericht op mezelf en dat kleine kringetje naasten en dat ik niet weet hoe ik God moet liefhebben met alles in me?

Op deze manier vragend klein durven zijn,

zo vind ik ingang in de cantate,

zo vind ik toegang tot Jezus.

Zou ik misschien meer lijken op de priester of de leviet dan ik dacht?

Zou ik de gelijkenis nodig hebben,

niet als een bevestiging van wat ik al wist,

maar als een spiegel die mij oproept om mezelf onder ogen te zien?

En vind ik dan in het licht van Gods genade
 weer ruimte om te bidden om liefde
 voor God en voor mijn naaste,
 net als voor mij zelf? Moge dat zo zijn. Amen

J.S. Bach – Cantate BWV 33: Allein zu dir, Herr Jesu Christ

<p>1 Coro (Choral)</p> <p>Allein zu dir, Herr Jesu Christ, Mein Hoffnung steht auf Erden; Ich weiß, dass du mein Tröster bist, Kein Trost mag mir sonst werden. Von Anbeginn ist nichts erkorn, Auf Erden war kein Mensch geboren, Der mir aus Nöten helfen kann. Ich ruf dich an, Zu dem ich mein Vertrauen hab.</p>	<p>1 Koor (Koraal)</p> <p>Alleen op U, Heer Jezus Christus is mijn hoop gericht op aarde; Ik weet dat gij mijn trooster zijt en niets anders kan mij troosten. Van meet af aan is niets anders uitverkoren, op aarde werd geen mens geboren die mij uit de nood helpen kan. Ik roep u aan in wie ik mijn vertrouwen heb.</p>
<p>2 Recitativo (B)</p> <p>Mein Gott und Richter, willst du mich aus dem Gesetze fragen, So kann ich nicht, Weil mein Gewissen widerspricht, Auf tausend eines sagen. An Seelenkräften arm und an der Liebe bloß, Und meine Sünd ist schwer und übergroß; Doch weil sie mich von Herzen reuen, Wirst du, mein Gott und Hort, Durch ein Vergebungswort Mich wiederum erfreuen.</p>	<p>2 Recitatief [Bas]</p> <p>Mijn God en Rechter, als Gij mij uit de wet bevraagt, dan kan ik, omdat mijn geweten mij tegenspreekt, op duizend vragen niet één antwoord geven. Ik ben arm aan geestkracht en liefde en mijn zonde is ernstig en bovenmatig groot. Maar omdat ze mij van harte berouwen zult Gij, mijn God en Beschermmer, door een woord van vergeving mij wederom verheugen.</p>
<p>3 Aria A</p> <p>Wie furchtsam wankten meine Schritte, Doch Jesus hört auf meine Bitte Und zeigt mich seinem Vater an. Mich drückten Sündenlasten nieder, Doch hilft mir Jesu Trostwort wieder, Dass er für mich genug getan.</p>	<p>3 Aria [Alt]</p> <p>Hoe vreselijk wankelden mijn schreden, maar Jezus hoort mijn smeken en toont mij zijn Vader. De lasten van zonden drukten mij neer maar Jezus' troostwoord helpt mij weer omdat Hij voor mij genoeg heeft gedaan.</p>
<p>4 Recitativo T</p> <p>Mein Gott, verwirf mich nicht, Wiewohl ich dein Gebot noch täglich übertrete, Von deinem Angesicht! Das kleinste ist mir schon zu halten viel zu schwer; Doch, wenn ich um nichts mehr Als Jesu Beistand bete, So wird mich kein Gewissensstreit</p>	<p>4 Recitatief [Tenor]</p> <p>Mijn God, verwerp mij niet, hoewel ik uw gebod nog dagelijks overtreed, van voor uw aangezicht! Het kleinste gebod houden is voor mij al veel te moeilijk; maar wanneer ik maar bid om niets meer als Jezus' bijstand, dan zal geen gewetensnood mij</p>

Der Zuversicht berauben; Gib mir nur aus Barmherzigkeit Den wahren Christenglauben! So stellt er sich mit guten Früchten ein Und wird durch Liebe tätig sein.	van mijn vertrouwen beroven; Geef mij alleen uit barmhartigheid het ware christengeloof! Dat brengt goede vruchten voort en zal in liefde werkzaam zijn.
---	--

5 Aria (Duetto) T B Gott, der du die Liebe heißt, Ach, entzünde meinen Geist, Laß zu dir vor allen Dingen Meine Liebe kräftig dringen! Gib, dass ich aus reinem Triebe Als mich selbst den Nächsten liebe; Stören Feinde meine Ruh, Sende du mir Hülfe zu!	5 Aria (Duet) [Tenor, Bas] God die liefde heet, ach, zet ook mijn Geest in vuur en vlam, dat ik u boven alle dingen krachtig liefheb! Geef dat ik met een zuiver motief mijn naaste liefheb als mijzelf; en verstoren vijanden mijn rust, zend Gij mij dan uw hulp!
---	--

6 Choral Ehr sei Gott in dem höchsten Thron, Dem Vater aller Güte, Und Jesu Christ, sein'm liebsten Sohn, Der uns allzeit behüte, Und Gott dem Heiligen Geiste, Der uns sein Hülff allzeit leiste, Damit wir ihm gefällig sein, Hier in dieser Zeit Und folgends in der Ewigkeit.	6 Koraal Eer zij God op de hoogste troon de Vader van alle goeds, en Jezus Christus, zijn liefste Zoon die ons altijd behoedt, en God de heilige geest, die ons zijn hulp altijd geeft, opdat wij Hem welgevallig zijn hier in deze tijd en vervolgens in de eeuwigheid.
---	--

Gebeden

Goede en barmhartige God
 uw goedheid kent geen inede,
 uw mededogen is onuitputtelijk.
 Wij danken U dat U zich over ons ontfermt
 en ons met uw liefdevolle ogen aanziet.
 Uw genade is onvoorstelbaar,
 U schenkt ons eeuwig leven
 en rekent ons het kwaad dat wij doen niet toe.
 Soms bidden we deze woorden zo gedachteloos.
 Doe ons beseffen wat uw barmhartigheid en goedheid werkelijk betekenen.
 Wij bidden dat uw genade en barmhartigheid doordringen
 in ons verstand en tot ons hart,
 zodat wij werkelijk beseffen wat het betekent.
 Laat het in ons groeien
 zodat wij op onze beurt met ontferming bewogen zijn
 met de mensen die op ons pad komen.
 Amen

Slotlied: 245: 1, 2 en 3

Pelgrimszegen

Dat gezegend is,
de aarde die jou draagt,
de weg die jou leidt,
de einder die jou wenkt.

Dat je rennen
wandelen,
je prestatiezucht
genieten wordt.

Heb onderweg oog en oor
voor de natuur die je omringt
voor de muziek die je meeneemt
en open je hart voor tekenen van vriendschap.

Dat je zintuigen je thuisbrengen.

Ga in vrede, ga met God

Amen, amen, amen

Uitgangscollecte